

UPPSALA
UNIVERSITET

BESLUT

2025-12-16 Dnr UFV 2025/1732

Kulturdepartementet

En kulturkanon för Sverige, betänkande (SOU 2025:92)

Beslut

Härmed beslutas

- att Uppsala universitet överlämnar expertgruppens yttrande som sitt svar på rubricerad remiss.

Bakgrund

Uppsala universitet har anmodats lämna synpunkter på ovan rubricerade betänkande.

Bifogat yttrande har utarbetats av professor Torbjörn Gustafsson Chorell, Institutionen för idéhistoria, universitetslektor tillika docent Maria Essunger, Teologiska institutionen, samt universitetslektor tillika docent Sara Backman Prytz, Institutionen för pedagogik, didaktik och utbildningssociologi.

Beslut i detta ärende har fattats av undertecknad rektor i närvaro av universitetsdirektör Caroline Sjöberg, efter föredragning av utbildningsledare Sara Lilja Visén. Närvarande därutöver var akademiombudsman Per Abrahamsson och Uppsala studentkårs ordförande Calle Per Hendor Jonsson.

Anders Hagfeldt

Sara Lilja Visén

Box 256
751 05 Uppsala

Besöksadress

Dag Hammarskjölds väg 7

Handläggare

Sara Lilja Visén

Telefon

018-471 18 79

www.uu.se

Sara.lilja_visen@uu.se

UPPSALA
UNIVERSITET

YTTRANDE

2025-12-16 Dnr UFV 2025/1732

Kulturdepartementet

En kulturkanon för Sverige, betänkande (SOU 2025:92)

Uppsala universitet har anmodats lämna synpunkter på ovan rubricerade betänkande.

Bifogat yttrande har utarbetats av professor Torbjörn Gustafsson Chorell, Institutionen för idéhistoria, universitetslektor tillika docent Maria Essunger, Teologiska institutionen, samt universitetslektor tillika docent Sara Backman Prytz, Institutionen för pedagogik, didaktik och utbildningssociologi.

Kort sammanfattning

Uppsala universitet välkomnar möjligheten att få lämna synpunkter på detta betänkande om en kulturkanon för Sverige. För ett universitet är tanken på en kanon med viktiga verk inom olika discipliner en självklarhet, liksom diskussioner om urval av dessa verk samt deras betydelse och innebörd.

Däremot ser Uppsala universitet stora problem med den föreslagna kulturkanons inramning, förvaltande och spridning. Sammantaget innebär detta att Uppsala universitet avstyrker förslaget på att införa en kulturkanon för Sverige i den form som föreslås i betänkandet.

Övergripande generella synpunkter

I det följande vill Uppsala universitet lämna synpunkter på betänkandet i sin helhet. Synpunkterna är uppdelade under följande rubriker: Bakgrund, De utvalda verken, Förvaltning, Tillgängliggörande av kulturkanon, Internationell utblick.

Bakgrund

Uppsala universitet noterar att utredningen i sin inledande historiska utblick utgår ifrån en bild av Sverige som splittrat och präglad av trygghets- och tillitskris efter att under årtionden ha präglats av ”överideologier” som modernism, internationalism och multikulturalism där betydelsen av nationalismen tonats ned. Uppsala universitet tar avstånd från utredarnas beskrivning av samtiden, och särskilt från formuleringen om ”misslyckad integration av invandrare” som återkommer i utredningen, men som utgör en problematisk generalisering och kan nyanseras av aktuell forskning.

Box 256
751 05 Uppsala
Besöksadress
Dag Hammarskjölds väg 7
Handläggare
Sara Lilja Visén
Telefon
018-471 18 79
www.uu.se
Sara.lilja_visen@uu.se

Utredningens inramning gör att frågan om kulturkanon får karaktären av ett nationalistiskt projekt där idag välbekanta referenser från den politiska debatten kombineras med drömmen om återskapandet av en förlorad identitet genom en gemensam historisk berättelse (s. 22). Utredarna målar upp en bild av ett förflutet där svenskarna hade en gemensam nationell kultur- eller kunskapskanon vilket utgjorde kärnan i en känsla av nationell till- och samhörighet.

Utredarna menar i kapitel 2.1.1 ("En gång hade vi en kanon") att denna påstådda gemensamma kanon var ett resultat av skolans undervisning fram till år 1962, när grundskolan infördes. Utredarnas historieskrivning är felaktig då Sverige fram till år 1962 hade ett parallellskolesystem där social klass (och i viss mån kön) delade in elever i olika skolformer med skilda läroplaner. Någon gemensam kanon kom alltså inte svenska elever till del genom skolan.

Utredarnas kritik av grundskolan bortser på ett anmärkningsvärt sett från avgörande fakta. I grundskolans läroplan har bildningens betydelse och skolans bildningsansvar betonats, till skillnad från vad utredarna hävdar. Vidare var det i och med införandet av grundskolan som alla barn oavsett klass och kön fick en gemensam läroplan. Det är alltså först efter år 1962 som man skulle kunna tala om en kanon i skolan, inte perioden innan. Utredarna bortser i sin kritik även från det faktum att svenska elever efter grundskolans införande uppvisade goda kunskapsresultat i internationella kunskapsmätningar fram till ca år 2000. Att de sjunkande kunskapsresultaten efter år 2000 skulle ha sin orsak i grundskolereformen saknar vetenskapligt stöd.

Det är uppseendeväckande att utredarnas argumentation för att införa en kulturkanon i modern tid utgår från direkt felaktiga antaganden om skolans historia.

Uppsala universitet håller vidare med utredningen, när man på sidan 39 påpekar att det vore naivt att tro att en kulturkanon skulle vara en lösning på de politiska och sociala konflikter man hänvisar till. Vill regeringen på allvar komma till rätta med sjunkande kunskapsresultat och upplevt utanförskap bland vissa delar av befolkningen, finns det andra åtgärder som kan ge bättre resultat.

De utvalda verken

Att välja ut hundra verk, företeelser och platser som ska ha särskild relevans för den svenska identiteten är en grannlaga uppgift som alltid kommer att ha karaktären av kompromiss. Uppsala universitet har inga åsikter på de val som expertgrupperna har gjort och som innehåller både väntade exempel och överraskande val, men konstaterar att de hade kunnat ersättas av hundra andra, *likvärdiga* verk, företeelser och platser.

YTTRANDE

2025-12-16 Dnr UFV 2025/1732

Uppsala universitet noterar däremot att kriterierna vid själva urvalet av kanon varierar beroende på område (s. 116–118).

Man hade kunnat tänka sig att fler negativt laddade verk och företeelser inkluderades, eftersom de till lika stor del har format den svenska staten såsom den ser ut idag. Exempel på sådana är rikssprängningen år 1809 samt skotten i Ådalen. Även platser som Vipeholmsanstalten i Lund, Rasbiologiska institutet i Uppsala och Häxberget/Bålberget i Torsåker kan ses som fönster till bildning, gemenskap och inkludering.

En sådan ”mörk kanon” skulle dock innebära att man lägger större tonvikt vid historiekunskaper än vid nationell identitet. Detta skulle vara mer i linje med det som utmärkte den nederländska modell som i mångt om mycket varit en förebild för det föreliggande förslaget (s. 52).

Uppsala universitet noterar också att utredningens lista med 100 verk redan genom sin existens i detta förslag ger möjlighet för intresserade att fördjupa sig i och relatera till svensk kultur.

Förvaltning

Uppsala universitet vill avstyrka förslaget att inrätta en stiftelse med uppgift att förvalta och sprida den föreslagna kanon. Förslaget framstår som ett onödigt kostsamt och ofrånkomligt stelbent sätt att hantera frågan om en sådan rörlig materia som kulturyttringar.

Stiftelsen föreslås finansieras främst med statliga medel (s. 239), med tillskott via filantropiska donationer och medborgerligt givande. Grundplåten för finansieringen av stiftelsens verksamhet föreslås bestå av 150 miljoner kronor som avsätts ur allmänna arvsfonden som ett permanent grundkapital. Tanken är dock att stiftelsen även ska kunna ta in annat kapital genom donationer, och genom att exempelvis äga bolag.

Som utredningen noterar innebär det att medel som idag används för angelägna ändamål såsom ideella verksamheter riktade mot barn, ungdomar, äldre personer och personer med funktionsvariationer, måste styras om till fonden. Väl där kommer de att finansiera styrelsearvoden, webbplatser, serverkostnader och teknisk-administrativ personal istället för att användas direkt till behjärtansvärda områden. Utredningen uppskattar dessa kostnader till 6 miljoner per år. Till detta kommer drift- och lokalkostnader, vilket innebär att den slutgiltiga kostnaden mycket väl kan komma att fördubblas. Uppsala universitet anser att detta är en betydande kostnad för en organisation vars huvudsakliga uppgift är att samordna kulturarvsinstitutioner och administrera en webbplats.

YTTRANDE

2025-12-16 Dnr UFV 2025/1732

I betänkandet är det även oklart precis vilket mandat stiftelsen ska ha. Utredningen menar att stiftelsen ska vara fristående från regering och departement, samtidigt som universitet, skolor, folkhögskolor och kulturarvsinstitutioner – verksamheter som redan ingår i väletablerade nätverk och erfarenhetsutbyten – aktivt förväntas förhålla sig till stiftelsens arbete och kanon. Stiftelsen ska även ha ett samordningsuppdrag (s. 251), där verksamheterna som listas ovan förväntas delta.

Det framgår också från utredningen att svenska universitet, skolor, folkhögskolor och kulturarvsinstitutioner förväntas bidra till arbetet med stiftelsens hemsida – särskilt då arbetet med att skapa s.k. ”fönster” utifrån de föreslagna verken. Materialet på hemsidan ska ”utföras och granskas av de professioner som besitter rätt kompetens” (s. 248) för att få legitimitet och vetenskaplig förankring. Det följer därför att detta arbete måste ske i nära samarbete med sakkunniga vid universitet, muséer, bibliotek och arkiv.

Uppsala universitet ser inget skäl till varför dessa, från stiftelsen självständiga institutioner, ska bidra till stiftelsens arbete när de själva redan arbetar med kanonfrågor inom sina egna verksamheter. Tvärtom ser Uppsala universitet en risk att en framtida regering kan använda sig av en sådan ordning för att genom sina årliga regleringsbrev styra universitet och andra myndigheter så att de tvingas bidra till stiftelsens samordningsarbete och webbsida.

Det faktum att de texter som universiteten föreslås bidra med till stiftelsens webbaserade portal ska utgöra träningsmaterial för framtida AI-genererade texter (s. 249–250) är också problematisk ur IP-synpunkt, och lär inte göra lusten att bidra större hos de experter man säger sig vilja anlita.

I utredningen öppnar man för att stiftelsen ska kunna ”ge stöd till mindre aktörer som vill arbeta med kanon” (s. 251). I en tid där många små kulturinstitutioner lever med pressad ekonomi, är det inte svårt att se hur dessa skulle kunna känna sig nödgade att arbeta med den föreslagna kanon för att kunna söka medel. Detta skulle innebära att stiftelsen blir en maktfaktor inom svenskt kulturliv med betydande medel, och därtill med ett uttalat uppdrag att prioritera arbete med den föreslagna kanon. Uppsala universitet ställer sig tveksam till att ett sådant scenario skulle innebära att svenskt kulturliv, skola, folkbildning och kreativa näringar främjas.

Stiftelsen föreslås inte enbart förvalta den föreslagna kulturkanon, utan även revidera den vart tionde år (vid behov). Även om orsaken till att man inte vill revidera kanon oftare än så, är en önskan om stabilitet och förutsägbarhet, innebär det att stiftelsens arbete går trögt och långsamt jämfört med andra organisationers mer snabbfotade verksamhet.

Exempelvis pågår inom universiteten ett kontinuerligt provande och revidering av varje ämnes kanon. Stiftelsens arbete riskerar alltså att mynna ut i att endast bekräfta de verk som andra institutioner sedan länge kanoniserat.

Sammanfattningsvis har Uppsala universitet alltså svårt att se det långsiktiga värdet av att inrätta en fristående stiftelse med uppgift att förvalta en kulturkanon och vart tionde år (och vid behov) revidera densamma.

Om regeringen är beredd att avsätta 150 miljoner kronor från allmänna arvsfonden till kulturfrämjande arbete, rekommenderar Uppsala universitet att dessa medel istället används för att stärka de kulturarvsinstitutioner, bibliotek, folkhögskolor, m.fl. som idag arbetar med kanoniserade verk och platser och bidrar till att upprätthålla kunskap om svensk kultur, tradition och historia.

Tillgängliggörande av kulturkanon

Förutom den digitala portal som nämns ovan kommer utredningen med flera förslag på hur kulturkanon kan spridas brett i befolkningen, bl.a. genom en permanent utställning på Nordiska museet i Stockholm, utgivning av informationsmaterial, en tryckt publikation, och att kulturkanon skrivs in i relevanta delar av skolans styrdokument.

I motsats till utredningen, anser Uppsala universitet inte att en illustrerad publikation eller en ”folkupplaga” som sprids till allmänheten blir ett uttryck för beständighet (s. 11). Snarare kommer en sådan publikation, precis som den föreslagna utställningen och, för den delen, utredningen själv, att bli en illustration av 2020-talets nationalistiska agenda, där kultur och nationell identitet användes i den ideologiska kampen.

Vad gäller förslaget att kulturkanon ska föras in i läroplanen för skolan, avstyrker Uppsala universitet detta bestämt. Svensk historia och svensk litteratur har idag visserligen en underordnad plats i skolans styrdokument, och detta skulle kunna revideras. Att föra in den föreslagna kulturkanon är dock inte en lösning, då det riskerar att bidra till en fragmentariskt präglad undervisning på bekostnad av mer övergripande kunskaper om historiska skeden, samhällets utveckling och litterära strömningar i Sverige.

Utöver det vänder sig Uppsala universitet mot utredningens beskrivning av att införandet av kulturkanon i skolan skulle bidra till att minska segregationen i samhället. Uppsala universitet vill framhålla att om särskilda resurser skall riktas till skolan med avsikt att minska segregation bör dessa vara av en annan karaktär. Skolor och lärare behöver inte kanonlistor för att kunna bedriva en god undervisning,

utan adekvat finansiering och goda arbetsförhållanden för lärare. Fokus på en kulturkanon som lösning på utmaningar i samhälle och skola riskerar att förskjuta uppmärksamheten från de verkliga strukturella problemen.

Det är självklart fullt möjligt för lärare att använda listan med verk som just fönster till diskussion och upptäcktsresor. Det bör dock förbli upp till lärarkåren själv att avgöra vilka texter, bilder och platser som är bäst lämpade att använda för att t.ex. upptäcka svenskspråkig litteratur, vetenskap eller historia – och inte minst hur eleverna själva och deras aktuella omgivning bidrar till att förändra den. Den svenska skolan kan inte ha till uppgift att, vid sidan av sitt ordinarie uppdrag, förmedla en svensk kulturell identitet som är baserad på verk tillkomna före 1970-talet.

Samma invändning gäller också bruket av kulturkanon vid kurser för nyanlända. Däremot ser Uppsala universitet, liksom debattörer som tagit del av utredningen i offentlig debatt, att de valda verken även här har ett värde som *fönster* till svensk historia, rättstradition och vardagsliv i samband med introduktion av nyanlända. Även då bör detta dock ses som en möjlighet snarare än något som regleras genom styrning av uppdrag och läroplaner.

Internationell utblick

Med anledning av den internationella utblick som görs i utredningen, vill Uppsala universitet avslutningsvis nyansera den i hög grad positiva bild som utredningen målar upp av såväl den danska kulturkanon som den flamländska. Danska och nederländska forskare har kritiserat införandet av kanon i respektive länders skolor utifrån de uppenbara ideologiska nationalistiska bevekelsegrunder som drivit projekten, samt även visat brister i hur kanon implementerats i undervisning. Mot detta som bakgrund finns all anledning att starkt ifrågasätta införandet av kulturkanon i Sverige på det sätt utredningen föreslår.